

Inkomstgarantier för konstnärer: ett förslag

Regeringens beslut våren 2001 att på Konstnärsnämndens inrådan tilldela tecknaren Lars Hillersberg statlig inkomstgaranti följdes av en intensiv debatt i bl a press och TV. Denna debatt skall inte fortsätta här, men den kan ändå inspirera till en närmare undersökning av inkomstgarantiernas utformning och ett förslag till en förändring.

Konstnärsnämnden är den myndighet som fördelar statliga stipendier och bidrag till enskilda konstnärer inom bild och form och inom ton-, scen- och filmområdena. Konstnärsnämnden gav också tidigare, tillsammans med Sveriges författarfond förslag till regeringen om nya innehavare av statlig inkomstgaranti för konstnärer och författare. Från och med 2002 utses dessa direkt av Konstnärsnämnden respektive Styrelsen för Sveriges författarfond.

Inkomstgarantierna regleras av förordning 1976:504 om inkomstgarantier för konstnärer och kan beviljas konstnärer som "står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv". En inkomstgaranti, som i praktiken gäller livstid, utgår med fem gånger basbeloppet årligen (dvs ca 185 000 kronor). Då innehavaren har annan inkomst under året minskas det belopp som utbetalas av garantin med 75 procent av årsinkomsten.

I dag finns 157 s k garantirum (listan

över innehavare finns t ex på Konstnärsnämndens hemsida). När någon innehavare avlider uppstår ett ledigt "rum" och en ny innehavare skall föreslås. Låt oss nu försöka föreställa oss hur denna process kan gå till. Rimligtvis finns ett antal kandidater att välja på som kan uppfylla kriteriet att stå för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. I valet mellan dessa kan hänsyn tas till olika faktorer, bland dem förstås kvaliteten på den konstnärliga verksamheten och betydelsen för kulturlivet, men också vilket behov som kan tänkas föreligga bland enskilda konstnärer.

Det finns skäl att tro att bedömningen av konstnärens ekonomiska behov kan spela en betydande roll vid valet av innehavare av inkomstgaranti. Inkomstgarantin innebär ju en inkomst på livstid och det kan kännas rimligt att dela ut en sådan till någon som man tror har användning för pengarna. Detta uppmuntras av den budgetmässiga konstruktionen av inkomstgarantin, som är sådan att de medel som inte utbetalas som inkomstgaranti på grund av innehavarnas inkomster, återgår till statskassan och alltså inte finns tillgängliga för t ex Konstnärsnämnden att dela ut som stipendier eller projektstöd till andra konstnärer.

Om vi tror på att konstnärens behov av medel spelar en betydande roll vid tilldelningen av inkomstgarantier, så är nästa steg att fråga sig om detta är som det ska vara eller om det medför något problem. Inkomstgarantierna diskuteras i budgetpropositionen för 2002 och där framgår att inkomstgarantierna då de skapades på 1960-talet kallades konstnärsbelöningar. En motivering till namnändringen tio år senare var enligt propositionen att "belö-

ASTRI MUREN är universitetslektor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Hon var ledamot i Konstnärsnämndens styrelse under 1994–2000.

ningarnas karaktär av hedersbevisning utan ekonomisk betydelse fått träda i bakgrunden... I stället hade strävan varit att skapa en ekonomisk trygghet i det konstnärliga arbetet." Att skapa ekonomisk trygghet för konstnärer är alltså ett viktigt syfte med inkomstgarantierna, och då är det rimligt att utvärdera behovet av ekonomisk trygghet vid beslut om nya innehavare.

Dock finns ett stort problem i en konstruktion med behovsbedömning kombinerat med livstidsgaranti, nämligen att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att bedöma vem som behöver ekonomisk trygghet på så lång sikt som livstid. En mycket framgångsrik låtskrivare eller kanske bildkonstnär eller populär författare kan antas klara sig bra hela livet på sina inkomster, men ganska många konstnärer som just nu tjänar rimligt bra skulle antagligen vara glada för en inkomstgaranti som kan falla ut om det skulle visa sig att inkomsterna blev låga senare i livet. Ingen kan dock veta hur de aktuella konstnärernas framtida behov ser ut, utan besluten kommer att baseras på en gissning. Eftersom man inte formellt ansöker om inkomstgaranti måste gissningen dessutom göras efter vad som kan vara allmänt känt om de aktuella kandidaternas inkomster. Det kan lätt bli en dålig gissning.

Min slutsats är att det framtida behovet av ekonomisk trygghet är ett så svårbedömbart kriterium vid tilldelning av inkomstgarantier för konstnärer, att betydelsen av detta kriterium bör minska. Det finns ett enkelt sätt att göra det, nämligen att tillföra de medel av inkomstgarantierna som inte utbetalas på grund av innehavarnas inkomster, till Konstnärsnämndens och Författarfondens respektive budgetar. Då behöver dessa beslutsfattare inte beakta att inkomstgarantier som ges till konstnärer som har icke obetydliga inkomster så att säga försvinner från samhällets totala stöd till den konstnärliga sektorn. Istället kommer ej utbetalade in-

komstgarantier att kunna användas till stipendier till andra konstnärer.

En ordning som den föreslagna kan också komma att innebära att konstnärer som har ganska stora inkomster tilldelas inkomstgaranti i högre utsträckning än vad som sker idag. Denna möjlighet är ju en stor poäng med inkomstgarantierna, eftersom de innebär att innehavaren inte får ett ovillkorat tillskott av medel utan en försäkring mot eventuella framtida låga inkomster. Även konstnärer och författare som idag tjänar hyggligt kan ha stor nytta av en sådan försäkring, vid sidan av den otvetydiga hedersbevisning det innebär att bli utsedd.